

fulgte deres fælles sommervandring til langdyssen i skovene ved Gunderslevholm. Det kan maaske i korthed udtrykkes saaledes, at Ellen Jørgensen overdriver den indflydelse, som Grundtvig har haft paa M. Hun synes at overse, at M. paa denne tid gennemlevede en ung Werthers lidelser, og at hans uigengældte kærlighed medførte en krise, der førte til selvfordybelse og hektisk aandelig anspændelse¹.

Forskel i religiøst syn og historiesyn førte faa aar efter til, at venskabet kølnedes. Briste gjorde det ikke. Endnu saa sent som i slutningen af 1830erne, da den Historiske Forenings stiftelse stod for døren, indbød M. Grundtvig til det forberedende møde. Grundtvigs optræden synes her ret urimelig².

Astrid Friis.

Feudalismen i nyere forskning.

Udforskningen af den europæiske feudalisme oplevede en renaissance i tiden mellem de to verdenskrige. Mens den gamle strid mellem germanister og romanister om, hvorvidt feudalismen fortrinsvis havde sin rod i gammelgermanske eller senromerske institutioner, ebbede ud med A. Dopsch' stærke understregning af kontinuiteten fra oldtiden og den deraf følgende udvanding af feudalt begrebet, satte de nyere forskere især ind med konkrete undersøgelser indenfor den fuldt færdige feudalisme og dens forbindelse med de karolingiske institutioner. Den mest markante skikkelse blandt disse forskere var franskmænden *Marc Bloch* med det grundlæggende tobindsværk *La société féodale* (1939—40). Uden større interesse for de enkelte institutioners historiske oprindelse skildrer han heri i store linier, hvorledes hele det vesteuropæiske samfund, der fortsatte karolingeropløsningen, paa alle trin, fra den øverste statsorganisation til den mindste livegne bonde, under skiftende former var bygget op omkring de personlige baand og afhængighedsforhold, der for ham udgjorde de grundlæggende elementer i feudaliteten, og han viser, hvor dybt den ideelle solidaritet mellem over- og underordnede paa alle stadier prægede periodens mentalitet (troskab, værn, tjeneste osv.). — Mellemkrigstiden har ogsaa frembragt talrige andre værdifulde bidrag til feudalismen. Her skal kun nævnes de vigtigste navne: tyskeren *H. Mitteis*, der navnlig har behandlet feudaltidens statsbegreb, franskmændene *F. Lot* og *J. Calmette*, englænderne *F. M. Stenton*

¹ Borup: Anf. skrift, 40 ff og 56 ff.

² Se allerede Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskr. 10. r. V, 42 f.

og J. E. A. Jolliffe samt amerikaneren C. Stephenson. Udmærkede oversigter over denne forskning er givet først i *Recueils de la Société Jean Bodin I: Les liens de vassalité et les immunités* (1936) og sidst i *IXe Congrès International des Sciences Historiques, Paris 1950, I. Rapports* s. 417—71.

Dertil kommer yderligere et navn, belgieren F. L. Ganshof. Efter at have placeret sig som en fin kender af feudalismen gennem en lang række mindre, men meget indtrængende studier over specielle sider af feudalismen, navnlig i Flandern og Nordfrankrig, udsendte han under 2. verdenskrig en kort syntetisk fremstilling af hele feudalvæsenet, *Qu'est-ce que la féodalité* (1944), der i 1952 i noget omformet og udvidet skikkelse fremtraadte i en engelsk udgave under titlen *Feudalism*. I bevidst modsætning til Marc Blochs social-strukturelle syntese har Ganshof her koncentreret sig om at behandle emnet efter den gamle, snævrere afgrænsede opfattelse: feudalismen som en forening af beneficium og vasalitet i de forskellige former og grader, og med understregning af de feudale organers betydning for statsbegrebet. I kraft af sin store indsigt og klare og rationelle forstaaelse af det middelalderlige samfund i forbindelse med en heldig disposition er det lykkedes ham at fylde ny og god vin paa gamle flasker. Ganshof gør kun lidt ud af de feudale elementers oprindelse. Han konstaterer deres eksistens i merovingertiden, men først i løbet af karolingertiden vandt de en saadan udbredelse og indflydelse, at de kom til at præge den politiske struktur. Da det tilmed blev sædvane, at de to institutioner rent *faktisk* forenedes, mener forf., at man allerede nu med rette kan tale om en vis feudalisme, selv om denne saakaldte »karolingiske« feudalisme med sine embryone former tydeligt adskiller sig fra den egentlige feudalisme i det 10.—13. aarhundrede, der benævnes som den »klassiske«. Overgangen markeres af den *retlige* forening af beneficiet med vasaliteten, der ogsaa udstraktes til embederne, og af den faste nedarvning af det kombinerede personlige og reale forhold mellem *senior* og *vassus* indenfor alle grader, og som nu i de højere led begynder at betegnes som *feudum*. Dette navneskifte er ikke blot et spørgsmaal om terminologi, men betegner ogsaa en flytning af tyngdepunktet fra det personlige til det reale element, saaledes at lenet i den klassiske periode bliver bestemmende for troskabs- og tjenesteforholdet. Endelig sker der herefter en ekspansion af feudalvæsenet fra de karolingiske omraader til hele Vesteuropa.

Ganshof imødegaaer virkningsfuldt den gængse opfattelse af feudalismen som statsopløsende. Det er for ham at forveksle aarsag og virkning; tværtimod tildeler han den fortjenesten af at have

reddet den igangværende statsopløsning fra at blive total. Hvor uafhængige fyrstelensmændene end gjorde sig, opretholdt lenseden dog deres ideelle tilknytning til kongen og dermed forestillingen om statens enhed, og de feudale rammer var elastiske nok til, at man sidenhen fandt former, først i England og siden i Frankrig, der tillod dannelsen af en stærk og centraliseret stat, hvor feudalvæsenet blev et instrument for den voksende kongemagt. — Iøvrigt er Ganshofs fremstilling behagelig fri for polemik og plæderen for personlige synspunkter, men der ligger en klar opfattelse bag hans konkrete og analytiske fremlæggelse af et stort og vel udvalgt kildemateriale; de talrige citater illustrerer paa ypperlig maade feudalismens mange faser og afskygninger, idet hovedvægten dog er lagt paa feudalismens kærneomraade, landet mellem Loire og Rhinen.

Det er lykkedes Ganshof med sin lille stofmættede bog paany at fremstille feudalismen som et system af retlige institutioner og politiske normer, der afbalancerer Marc Blochs fremstilling af den som samfundstype.

Aksel E. Christensen.

Rijks Geschiedkundige Publicatiën.

Nederlandsk statsligt udgiverarbejde gennem et halvt århundrede.

Nederlandske historikere har i generationer været kendt som flittige og dygtige udgivere. Bedst kendt her i landet er vel de lange rækker af kildepublikationer, som igennem mere end et århundrede er blevet udsendt af det historiske selskab i Utrecht (Historisch Genootschap te Utrecht: *Kronijk* 1846—75, *Berigten* 1846—63, *Codex Diplomaticus* 1848—63, *Bijdragen en Mededelingen* 1878 ff samt *Werken, Nieuwe serie* 1863—99 og *Werken, Derde serie* 1894 ff, jfr. fortegnelserne over de forskellige rækker og deres indhold og de udførlige indholdsfortegnelser og medarbejderregistre til bd. I—LX af *Bijdragen en Mededelingen* trykt som tillæg til disses bd. LXI (1940)). Af disse udgaver har nemlig flere direkte interesse for Dansk historie. Det gælder f. ex. udgaven af Gaspar van Vosbergens indberetning om sin ambassade til de Nordiske konger og den Nedersaxiske kreds i 1625 (*Werken, Nieuwe serie* 9; 1867), R. Fruin, G. W. Kernkamp & N. Japikse's udgave af Johan de Witts korrespondance (*Werken*, 3. ser. 18, 25, 31, 33, 42, 44; 1906—22) og den Danske arkivar G. L. Groves udgave af admiralerne Van Wassenaer-Obdam og De Ruyter's journaler fra